

Марія КАЙРЯК

*магістриня за ОПП «Політика врядування в місті»
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
(м. Київ, Україна)*

*Наукова керівниця — Тетяна НАГОРНЯК
докторка політичних наук, професорка, деканка факультету
«Києво-Могилянська школа професійної та неперервної освіти»
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
(м. Київ, Україна)*

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ГРОМАД В ЕКЗИЛІ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Ключові слова: людський капітал, збройні конфлікти, ресурси громади.

Збереження людського капіталу громад є критично важливим чинником стійкості, розвитку та відновлення суспільств, особливо в умовах кризи чи збройного конфлікту. Саме люди — носії знань, досвіду, культури, взаємної довіри та ініціатив — формують основу життєздатної громади. Втрата або розпорошення цього капіталу загрожує не лише економічними втратами, а й руйнуванням соціальних зв'язків, що є серцевиною будь-якої громади. Тому політики, спрямовані на підтримку, згуртування та залучення людського ресурсу, є ключовими для збереження ідентичності та майбутнього цілих поколінь.

Станом на 09.10.2024, за даними [1], кількість людей, які були змушені залишити свої оселі, досягла рекордного показника — 122,6 млн осіб, із них: 44,7 млн біженців, 5,8 млн шукачів притулку, 72,1 млн внутрішньо переміщених осіб. Це означає, що кожна 66 людина у світі є примусово переміщеною особою. За даними

Міжнародної організації з міграції (ІОМ) [2], станом на кінець 2023 р. кількість внутрішньо переміщених осіб у світі становила 75,9 млн. Основною причиною переміщення залишаються конфлікти.

Світовий досвід демонструє, що громада, яка зберегла свій людський капітал, здатна не лише вижити, а й розвиватися — навіть за межами своєї території. Людський капітал громади охоплює освітній потенціал, професійні навички, культурний капітал і соціальний капітал. В екзилі ці елементи можуть бути під загрозою розпаду. Утім, варто згадати позитивний досвід інших країн, як цьому запобігти.

Наприклад, діяльність польського уряду в екзилі (1939–1990) з організації шкіл, культурних центрів, військових формувань та дипломатичних місій дала змогу зберегти політичну суб'єктність. Вірменська діаспора після геноциду 1915 р. започаткувала створення шкіл, церков, наукових і мистецьких центрів у Франції, Лівані, США; діаспора стала носієм і зберігачем ідентичності.

У сучасних умовах багато країн також змогли зберегти свою ідентичність через збереження людського капіталу. Зокрема, у Туреччині понад 1,1 млн сирійських дітей здобувають освіту, діють недержавні «Community schools» для збереження мови, культури, професійної підготовки, а також цифрові платформи «Karam Foundation», «Syrian Women's Network». Афганські жінки в екзилі (Іран, Пакистан, Європа) зберігають власну ідентичність через освітні програми, онлайн-університети, стипендії для лідерок, створення «афганських жіночих домів» як центрів знань і підтримки.

Найяскравішим прикладом збереження людського капіталу в Україні є кейс Маріуполя. Після 2022 р. понад 250 тис. маріупольців опинилися в екзилі по всій Україні та світу. Маріупольська міська рада в екзилі працює через 38 центрів «ЯМаріуполь» у 21 місті України, відкриваються центри «ЯМаріуполь Турбота», «ЯМаріуполь Здоров'я»; проекти «Маріуполь Reborn» [3], «Школа відновлення громад» [4].

Отже, основними інструментами збереження людського капіталу є освіта рідною мовою, підтримка малого бізнесу (зокрема релюкованих підприємств), цифрові платформи самоорганізації (наприклад, «Karam Foundation» [5]), політичне представництво.

Збереження людського капіталу громад в екзилі потребує активної участі міжнародних партнерів, включно з підтримкою освіти, підприємництва та культурної ідентичності через реалізацію різних програм, зокрема: програми «місто-побратим» між громадами України та ЄС; підтримка українських переселенців з боку муніципалітетів Кракова, Берліна [6], Гданська; міграційні програми (ІОМ, ICMPD), підтримка ВПО в Україні (UNDP, U-LEAD); програми стипендій для студентів із зони конфлікту, участь університетів у документації досвіду громад.

Отже, громада в екзилі — це не втрата, а тимчасова трансформація. Історичні й сучасні приклади демонструють: громада може бути сильним суб’єктом навіть без контролю над територією, а її людський капітал — це ресурс не лише для повернення, а й для побудови нової моделі міста: відкритого, інклюзивного, європейського.

Список використаних джерел

1. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR). URL: <https://www.unhcr.org/> (дата звернення: 05.05.2025).
2. Міжнародна організація з міграції (ІОМ). URL: <https://www.iom.int/> (дата звернення: 05.05.2025).
3. Маріуполь Reborn. URL: <https://remariupol.com/> (дата звернення: 05.05.2025).
4. Школа відновлення громад. URL: <https://www.youtube.com/@community.recovery.academy> (дата звернення: 05.05.2025).
5. Цифрова платформа «Karam Foundation». URL: <https://karamfoundation.org/> (дата звернення: 05.05.2025).
6. Аверчева Н. О., Єфремов Н. О. Досвід повоєнної відбудови та модернізації економіки Німеччини: можливість імплементації в Україні. *Ефективна економіка*. 2023. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.5.56>.